ՓՈՅՆԴ

ՕՐԱԳԻՐ

10 վարպ

ԹԻՒ 175 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 1868 ՅՈՒՆԻՍ 20

Ամեն օր կհրատարակուի։ — Մեկ հատը տասը փարա է։ — Մայրաքաղաքիս մէջ բաժանորդ ըլլալ ուզողը՝ մեկ ամսէն պիտի վճարէ 100 թուոց համար։ Իսկ գաւառաց մէջ՝ 25 ղրշ. դարձեալ 100 թուոց համար։ Թղթատարութեան ծախքէ աղտ ըլլալով։ — Ծանուցման տողը 10 փարա է մեկ անգամի համար։ — Լրագրիս վերաբերեալ նամակ և օրինչ որ և է գրութիւն պէտք է ուղղել առ Տիօքէնն ի կալաթիա Սիւհէոռեան տպարանը։

ԱՕԳՈՒՅԻՆ

Պատրիարքարանի կողմէն հետեւեալ տեղեկութիւնը հաղորդուած է հրատարակելու թնդրանօք։

Ընկեց առաջ Աշխ. Պրդօ քաղաքը Սալըքան գիւղի եկեղեցւոյն մէջ պատահած սպառնալիքի պրպտողութեան գործին համար Ամեն. Պրքազան Պատրիարք Հօր անձամբ գանգատելուն վրայ Ր. Դուրը անմիջապէս հետագրալ տասնիկ հրամանն ուղղած էր Կարնոյ կուսակալութեան, նոյն սրբազնութեան յանդուգն հեղինակները գտնելու և ըստ կանոնի խստիւ պատժելու համար։ Ա՛յս անգամ՝ որ տաքին գործոյ բարձր. Պաշտօնէին կողմէ Պատրիարքարան հասած ծանուցագրէն կիմացուի որ Կարնոյ կուսակալութիւնը պատասխան տուած է ի Ր. Դուռն՝ թէ պէտք եղած խուզարկութիւնները ըլլալով՝ տուգանքը է որ այս յանդգնութիւնը ընողները Ա՛իպրանը աշխեմի ըսուած քրդերէն 5 հոգի են եղեր, որոնցմէ մէկը բռնուելէ և չորան ալ կուսակալութեան յանձնելուն համար իրենց գեղապետներէն աղտ սենեակ առնուելէ ա՛նք ալ յանձնուածին պէս ըստ կանոնի պատիժին պիտի տրուի։

19 յունիս 1868

Ի Պատրիարքարանի Հայոց

Կ. Պոլիս (կնիք Պատրիարչական)

...ՏԸՐ

Հաճեցէք ձեր լրագրին յաւելուածով թուղթը յունիս 11 ի մինչև այսօր ապագային Իւանդանոցի նուէրները առաւատաձեռնող մեծ. ազգայնոց ցուցակն հրատարակել. Հոգաբարձութեանս շնորհակալութեանը հետ։

Մեծ. Նաղարէթ աղա Յակոբեանէ			ղր. 22
Ն. Ր	բարեսէր անձէն		20
Ս. Հ	”	”	20
Մ. Կ	”	”	10
Ս. Փ	”	”	20
Ը. Գ	”	”	50
Յ. Կ	”	”	10
Մ. Ս	”	”	10
Մ. Թ	”	”	20
Մ. Տէր Ս	”	”	11
Գ. Մ	”	”	30
Ը. Գ	”	”	45

Շնորհակալութ. և նշանակութեան արժանի է նաև մեծ. Գասպարեան Մանուէլ աղայի ազգասիրական վարմունքը, որ Իւանդանոցի մէջ գտնուող շատ մը պատասպարեալները իջ-

րեւ իւր եղբայրները նկատելով և ա-
նոնց քարիք մը ընել փափաքելով՝ հա-
ձեցաւ առաւտաձեռնել 720 օխա ա-
լիւր։ Գովելին սա է որ յիշեալ մեծ,
անձը իւր ըրած նաւերին հրատարա-
կութեանը և Հոգեւորականութեան
շնորհակալութեանը չսպասեց, այլ
դարձեալ օր մը վերջը երեք ոչխար ալ
նաւերը ըրաւ, որով յայտնի եղաւ թէ
իւր նպատակը առաքինութիւն գոր-
ծելէր և ոչ գովեստ լսել։ Բայց Հո-
գեւորականութիւնս արժան եղած շնոր-
հակալութիւնը մատուցանել հարկ կը-
համարի և կանխակալ որ ուրիշ մեծ,
անձանց ալ այսպիսի առաքինական
գործերը հրատարակելու բազդաւո-
րութիւնը պիտի ունենայ։ Ալ նաւաղ
շնորհակալութեան արժանի է նաև
մեծ. Տէր Մկրտիչ աղայի
և եղբարց աղբատասիրական ընթացքն
ալ։ Յիշեալք՝ որ ժամանակ մը Հի-
սանդանոց գտնուող հիւանդաց և ծեր
անձանց համար ամսական 10 օխայ
ԹԻՒԹԻՒն կնուիրէին, այս անգամ ալ
15 օխա ԹԻՒԹԻՒն շնորհելէ զատ՝ ամ-
սոյս 10 ին կիրակի օր Հիսանդանոց
պղեղութեան երթալով հաքար ալ տա-
նել և բաժնել նուէրն հան գտնուող
բոլոր աղայոց։ Յուսալի է նաև որ
ըստ առջնոյն ամէն ամիս 10 օխա
ԹԻՒԹԻՒն շնորհել բարեհաճին դար-
ձեալ։ Այս ամենը, ։ ։ ։ խմբագիր,
կիմացեցնէ թէ բարեաբեր ժպղովրդեան
արձնապատ վրայ եղած աղբատասիրու-
թիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ Հի-
սանդանոցի, եթէ ձեր կողմէ ալ յոր-
դոր և իրախոյս ըլլայ։

19 Յունիս 1868 (Կնիք)

Ատ. Հոգեբոյժ-Ընտ

Հիսանդանոցի առաջ. պատասխա-
ման Հոգեբարձութեան հետ մեր
ևս մեր շնորհակալութիւնը մատու-
[illegible]
ցանելով բարեացակ[illegible]

կինդրեմք բոլոր ձեռնհաս *ապագին-
ներէ որ հաչտ աչքով նային յիշեալ
պատասխանին վրայ և իրենց նուէր-
ները չխնայեն հան ապաստանեալ ա-
մէն կարգի տառապեալներուն։ Հո-
գաբարձութիւնը իւր կարողութեան
չափ աշխատութեամբ կհսկէ անոնց վը-
րայ։ ուստի պէտք է օգնել անոր՝ ա-
ռանց որևէ նկատման։

Կըսեմք թէ Պատրիարքարանի կող-
մանէ մայրաքաղաքս կանչուած է Սան-
ճըլըխի հրաժարեալ Առաջնորդ Օս-
քարիա եպիսկոպոսը, որոյ համար թէ՛
աղէկ և թէ՛ գէշ ըսուցողներ կգըտ-
նուին։ Այս եպիսկոպոսին վրայ եղած
ամբաստանութեանց քննութեան հա-
մար Աբեդատիայ Առաջնորդական վա-
ղանարդն նշանակուած էր ի պաշտօնէ։
Չեմք գիտեր թէ այս քննութեան ար-
դիւնքն ի՛նչ է. սակայն հոս կանչուե-
լէն կրնամք մակաբերել թէ ամբաս-
տանութիւնները բոլորովին անհիմն
եղած չեն։

— Նիկոմիդիոյ Պատրիարքական վա-
ղանարդ գեր. Նիկողայոս Ղազեպիա-
կոպոսն համար մօտերս մայրաքաղաքիս
մէջ տարաձայնութիւն եղած է թէ՝
վճռակայնոց անդորրութեան ու յա-
ռաջդիմութեան մասին ըստ արժան
ջան խնամ չտանելով, առուել իւր
քսակը լեցուներու հետամուտ է։
Պատրիարքարանի պարտ է փութալ
պաշտօնական քննութիւն մ՛ընել և
անյապաղ դարման տանիլ եթէ գտ-
նուի պէտք կայ։

Յունաստանի կառավարութեան
կողմանէ Տաճկաստանի դեսպան ան-
ուանեալ անձն Պ. Նանի Տէլիեանի
մայրաքաղաքս հասաւ։

— Կսուրի թէ՝ տասը դուռնը ջրբը

մեռաբա Թրհալայի կողմը պիտի ղրկուի, և թէ՝ առ այժմ 600 ի չափ Ընտուտա Պաշըպօղլուգ Սկլանիկ հասած են։

— Թաղվիմի Վագոյի անուն տաճկերէն լսագիրն այսուհետև Ն. Պուռը պիտի տպուի, և Շուրայի Տէվլէթի որոշումներն ու խորհրդածութիւնները մանրամասնաբար պիտի հրատարակէ եղեր երբեւ պաշտօնական լսագիր։

— Ընտրիոյ կառավարութիւնը՝ հասկնալով Մեծ Սլըպի մէջ խռովութիւն մը կծագի, տահմանագլուխը ղրկեցնելու կպատրաստուի եղեր։

Յառաջիկայ 1869 տարւոյն վերջերը Հռոմայ մէջ կրօնական մեծ ժողով մը գումարման որոշում եղած լսլսլով, Պապին կողմանէ այժմէն հրաւիրագիր ղրկուեր է աշխարհի ամեն կողմերը գտնուած քոլոր հռոմէական արքեպիսկոպոսաց։

— Հապէշստանի ղրկուած անգլիական զօրաց ընդհանուր հրամանատարն Թէոդորոսի որդւոյն հետ այս օրերս Ալեքսանդրիա հասնելով, տեղւոյն հիւպատոսին և անգլիացիներէն մեծ պատուով ընդունուեր է։ Թէոդորի որդին սիրուն ու աշխոյժ լսլսլով, հասարակաց հաճակրութիւնը շինէ պրաեր է։

— Ընգլիոյ կառավարութիւնը օտար տէրութեանց քաղաքներուն դեսպաններուն հետևեալ տարեկանները կվճարէ եղեր։ — Պաղտիոյ համար՝ 10000 անգլիական լիրա. Պուսիոյ՝ 7000. Ընտրիոյ՝ 8000. Տանիմարկիոյ՝ 8000. Իրանիոյ՝ 7006. Ամերիկայի՝ 50000. Իտալիոյ՝ 5000. Հռոմայ՝ 800։

— Իրանիոյ գլխաւոր պաշտօնեայ կամ Պիզմարգ, իր անձնական տակաւորութեան պատճառաւ, դարձեալ հարկադրեր է առժամանակեայ կերպիւ գործէ ձեռք քաշել և հանգիստ ընել։

— Ընգլիոյ կառավարութիւնը՝ իբր հրատարակութեան հակառակ՝ Հապէշստանի եղերքը բոլորովին չձգելով, Օձլա լսուած տեղը խումբ մը զրաք պիտի Թողաւ եղեր։

Մամլոյ ազատութիւնը

(տե՛ս թիւ 171)

Մեր սխալումը շատ հին առենէ կսկսի։ Պաղտիոյ մէջ Թագաւորական իշխանութեան հաստատուելէն ի վեր այնպես կարծուած է որ լսագիր մը գպրոցաւն, քաղաքական առենի բեմ և գաղտնաւորական առեան մ՚է։ Այս գեղեցիկ փոխաբերութիւններէն տըրամաբանական այս հետևութիւնը (քննէքցնս լօժիք) հանուեցաւ որ պէտք կրնայ ուսուցանել, առենաբանել և վերջապէս չէր կրնար վարչութեան վերայ գաղտնաւոր ընել, եթէ Թագաւորն անոր այս պաշտօնը կամ պատօնութիւնը չտայ։ Շատոպրիան իրաւամբ կըսէր որ չկայ երեսփոխանական կառավարութիւն մը առանց մամլոյ ազատութեան. քանզի ամեն ազատ կառավարութիւն հասարակայ կարծեաց կառավարութիւն մ՚է, և թէ ոչ աք հասարակայ կարծիքը ազատ գործիքի կրնայ ձանչնալ. բայց կյանգելու ըսելով թէ լսագիր մը քաղաքական առենի բեմ է, և ասկէ կհետևցնէր թէ որովհետև երեսփխան մը խորհրդարանին մէջ խօսելու իրաւունք ունենալու համար հազար ֆրանք հարկ վճարելու պարտական է, լսագիր մ՚ալ հասարակութեան խօսելու համար հազար ֆրանգի երաշխաւորութիւն (cautionnement) մը տա-

լու պարտական է։ Կյանելու նաև թէ այս երաշխաւորութենէն պատ պէտք է նաև որ խիստ օրէնք մ՚ըլլայ որ իրենց պաշտօնին պարտաւորութենները չկատարողներուն կործանում, զպարտութիւն ընդներուն վատահամբաւութիւն և ապատամբական գրաւածները հրատարակողներուն բանտ, աքսոր նաև մահ սահմանէ։ Վտանգ խմբագրոց է մանաւանդ ազատութիւնը, բայց և այնպէս այս ազատութիւնը հարկաւոր է, ապա թէ ոչ այս անգամ Սահմանադրութիւնը ուրիշ բան չըլլար բայց խաղ մը[1]։

Հանրապետին այս խօսքէն վերջնական բառը որ խօսքին զօրութիւն տալու համար միայն գրաւած է, պիտի տեսնես թէ Թագաւորական իշխանութեան վերտին հատատութենէն մինչև ցայսօր մեր մամլոյն օրէնքն ինչ է։ Ազատութեան ամէնէն յաճախ ժամանակներուն մէջ անգամ երբ ազատական երևնալ ուզեցինք, չկրցանք լրագրոց մեզի տուած գաղանի կատածը բոլորովին թօթափել։ Խօսելու ազատութիւնը արգած ենք միշտ լրագրոց կամ կաշառքով կամ իրրև ի շնորհս։ Երբեք մեր օրէնսդիրները չհարհեցան թէ կարծեաց ազատութիւնը այսպես ձնշելով մամուլն ատելի սոսկալի կընեն. ուր լրագրոց կատարեալ ազատութիւն տալով կարծիքները կբաժանուին և խօսելու ազատութիւնը միտակար բլլալու տեղ օգտակար կըլլայ։ Ամէն ազատութեան բարեկամները վայրապար Անգլիա, Ամերիկա, Հոլանտա, Օգոստոսյան մեզի օրինակ բերած են. վայրապար մեզ համոզել ուզած են թէ Վատիկան մէջ, մամլոյն ազատութեան չարչրտը իշխանութիւնը կոչտելուն պատճառն այն է, որ մեր օրինաց իրները մամուլը իշխանութեան մը տեղ դրած են. մինչդեռ ուրիշ տեղ մամուլը հասարակաց ձայն մը համարուած է և ոչ իշխանութիւն մը. այս ազգարարութիւնները մեզի ամենևին օգուտ ըրած չեն. կարծես թէ փորձառութիւնը մեզի համար չէ։

Այլ և այնպէս կրնք արդեօք ատելի արդար քան մը քան տա քանի մը տողերը որոնք Պ. Դոքտ իլլինեն են։

«Միացեալ-Նահանգաց մէջ մըպագրիչներու հարկ չկայ Տէրութենէն արտօնութիւն առնուլ, ոչ ալ ըրագրոց վերայ Տէրութեան հսկողութիւն կատարելու։ Իսկ կառավարութեան գրաւական տալու գրութիւնը բոլորովին անծանօթ է։ Նոր լրագիրներ հրատարակելը պարզ և շատ դիւրին կերպով կըլլայ։ Անոնց ծախքը գոյնելու համար քիչ քաժանորդները բաւական են. ուստի Միացեալ-Նահանգաց մէջ պարբերական թերթերու թիւն անհամար է։ Անոնէն լուսաւորեալ Ամերիկացիք իրենց երկրին մէջ մամլոյն նուաճ զօրութեանը պատճառ՝ թերթերուն այսչափ բազմաթիւ ըլլալը կհամարին։ Միացեալ-Նահանգաց քաղաքագիտութեան մէկ սկզբունքն է ժողովուրդ լրագրոց աղդեցութիւնը չեզոքացնելու, անոնց թիւը շատցնել։ Ձեմ կրնար երևակայել որ այսպէս յայտնի ճշմարտութիւն մը մեր մէջ այնպէս հասարակաց եղած չէ։

Շ.

---

[1] Սիացեալ-Նահանգաց վերայ. դ. Ի։

ՏՆՕՐԻՆ ԵՒ ՏԵՐ
Հ. Ս. ԱԱՃՃԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ